Několik myšlenek o významu církevního práva.

(K pokusu o škrtnutí vědního oboru církevního práva na právnických fakultách.)

Napsal JUDr Josef Tureček, profesor Karlovy university.

Už je obecně známo, že ministerstvo školství a národní osvěty ve svých osnovách norem o reformě studia a zkoušek právnických škrtlo samostatný vědecký obor církevního práva.[1]) V denních listech jsem upozornil na kulturní újmu a na některé politické i právnické momenty, na které nebylo pamatováno při pokusu o řečené škrtnutí.[2])

Právě na Slovensku při nedávných oslavách trnavských v řeči zástupce československé vlády, ministra školství a národní osvěty, probleskla myšlenka zákonodárcova nadekretování akademie na školu vysokou. Myšlenka ta mne obzvláště zajímala, poněvadž jsem v jedné ze svých studií napsal, že církevní právo nesmí vymizeti jako samostatný obor na právnických fakultách universit, nemají-li zmíněné fakulty klesnout pod úroveň vysokých škol a být toliko právnickými akademiemi po vzoru akademií obchodních. Kdyby pod clonou specialisace věd právních a státních a zvýšení úrovně studia, jmenovitě zkoušek, intendoval zákonodárce změnu fakult v pouhé akademie právnické, pak by mluvily všechny důvody vědecké, praktické a sociální proti existenci jen několika těchto škol, proti jejich nepravému názvu »fakult« a proti jejich přičlenění k universitám.

Účelem tohoto článku je podat několik myšlenek o významu vědního oboru církevního práva na právnických fakultách. Jenom trochu podrobnější nástin tohoto význa-

---

[1]) Osnova zákona o základních ustanoveních o studiu a zkouškách právnických, osnova vládního nařízení o podmínkách pro nabytí doktorátu práv, odůvodnění k těmto osnovám.

[2]) Tureček, Modus vivendi a škrtnutí oboru církevního práva na právnických fakultách, Praha, Národní politika z 27. X. 1935, str. 3. — Tureček: Ještě o škrtnutí církevního práva na právnických fakultách, Praha, Venkov z 3. XI. 1935, str. 3. — Šíma, Bude odstraněno církevní právo z právnických fakult?, Praha, Lidové listy z 10. XI. 1935, str. 3. — Tureček: Ještě o modu vivendi a škrtnutí církevního práva na právnických fakultách, Praha, Lidové listy ze 17. XI. 1935, str. 3.

mu by nabyl značného rozsahu. V leckterém směru mohu odkázati na své dřívější práce.[3])

Nezřídka se myslí, že je čínská zeď mezi dějinami práva a platným právem. Zapomíná se při tom, že právo platné není čímsi ztrnulým a že jmenovitě při intensivnější zákonodárné činnosti nejsou ojedinělými zjevy, kdy posluchač opouští fakultu se znalostí »platných« zákonů, které náležejí už minulosti. Kdyby bylo úkolem fakult učiti platnému právu do detailu, potom by žádný právník nemohl dosáhnouti absolutoria. Praktický právník je totiž snad denně nucen učiti se sám novým zákonům. Úspěch této další sebevýchovy, naprosto nutné, bude záležeti na způsobilosti právnicky myslet. Vědomí, že vývoj práva je plynulým tokem lidské kultury, i když se násilnou cestou reaguje na platné právní řády, je základnou juristického myšlení. A tomuto myšlení s orientací po pravovědě se má posluchač práv naučiti na vysoké škole právnické. Studium církevního práva k tomu přispívá svou hřivnou.

Zákonodárce se může různým způsobem vypořádat s vědním oborem na školách, ale nemůže jej smésti se světa pro vědecké forum. Předmětem vědního oboru, nazývaného církevním právem,[4]) jsou právní normy konfesní. Jimi se upravuje právní význam konfese. A konfese značí náboženské přesvědčení jednotlivce i náboženský organismus, církev, náboženskou společnost. Pro ty, kdo si plně uvědomí funkci práva v životě a možnosti zákonodárcovy, je jasné, že právními normami nelze vymýtit náboženského přesvědčení. Státní suverenita, pojmově omezená jako každé oprávnění, se nedotýká existence církví, pokud jsou organismy mimostátními. I nejvystupňovanější lajcisace právního řádu nemůže značiti zánik konfesních norem a jejich poslání. Animosita vůči kterékoli státotvorné církvi není občanskou ctností. Naopak, úctou k náboženskému přesvědčení spoluobčanů vyniká pravý demokrat.[5])

---

[3]) Tureček, Úvaha o učebnici dějin církevního práva, Praha 1931, zvl. str. 3 n. a 6 n. — Tureček, K otázce studia církevního práva na československých právnických fakultách, Praha 1933.

[4]) Po terminologické stránce srv.: Tureček, Povaha kultových práv k věcem, Praha 1934, str. 15, pozn. 7.

[5]) Tureček, Donucení ke vstupu do církve podle československého práva, Praha 1933, str. 12 n.

Všeobecně se uznává, že právo nevzniká toliko ve státech. Právní řády konfesní tvoří nejen státy, ale i církve samy.[6]) Konfesními právními řády jsou jednak určité úseky vnitrostátního a mezinárodního práva, jednak vůbec právní řády, dané církvemi jako mimostátními svazy. Z těchto právních řádů vyniklo a vyniká kanonické právo tou měrou, že se klade pro naše poměry rovnost mezi mimostátními svazy církevními a svazy kanonickými.

Není právního řádu, který by se mohl pochlubiti takovou životností jako právo kanonické. Jeho životnost jeví se ve dvojím směru. Především jest nezvratnou skutečností, že kanonické právo z různých dějinných období je právem dosud platným. Druhým momentem vitality tohoto práva jest jeho funkční síla.

Vývojově můžeme rozděliti právo kanonické na předklasické, klasické, poklasické a kodeksové právo.

Předklasickým je kanonické právo, vzniklé do rozluky křesťanského západu a východu. Na prvky práva kanonického, na právnicky nejobtížnější dobu vývojovou, navazují v právu dosud platném církve, které provedly aspoň částečně ve svých organisacích návrat k prvotným dobám křesťanským. Předklasické právo kanonické je platným právem v církvích pravoslavných. Z nich je pro Československo významný kanonický svaz srbské pravoslavné církve, jejíž kanonická pravomoc jest u nás respektována v zákonodárství i ve výkonné moci, jmenovitě v disciplinárních záležitostech.[7])

Doba největšího vypětí kanonického práva je periodou jeho klasicismu. Klasické právo kanonické, uložené převážně ve sbírkách a zákonících Corporis iuris canonici, je platným právem, uznávaným evangelickými církvemi za subsi-

---

[6]) Henner, Základy práva kanonického II., 1. a 2., vyd. 3., Praha 1927, str. 1. — Hobza, Úvod do mezinárodního práva mírového I., Praha 1933, str. 9 n.

[7]) Ústava pravoslavné eparchie v zemi České a Moravskoslezské, výnos m. š. a n. o. z 6. prosince 1929, č. 161.182-VI, na př. § 2 o »duchovní« závislosti eparchie na srbské pravoslavné církvi; § 94, č. 23, podle něhož je třeba ke změně ústavy schválení synodu srbské církve a státní správy kultové; § 107, odst. 3 — jednací řád církevního eparchiálního soudu schvaluje synod církve srbské; § 79, závěrečné dva odstavce, podle nichž archijerejský sabor srbské pravoslavné církve provádí kanonickou volbu archijereje eparchiálního.

diární pramen právní, pokud je ve shodě s jejich náboženskými a organisačními zásadami.

Poklasické právo kanonické má v určitých směrech význam pro církev starokatolickou. Kanonické právo, jak se vyvinulo pro křesťanský východ, spojený s Římem, až do nového obecného zákoníka církve katolické, platí nadále podle 1. kanonu Kodeksu iuris canonici.

Kodeksové právo — mírně modernisované právo dřívější — je obecným právním řádem v západní církvi katolické, na kolik jednotlivé normy zákoníka podle povahy záležitosti nezavazují také ve východní církvi katolické.[8])

Základem funkční síly kanonického práva jest možnost působiti na náboženský cit, kteréžto možnosti zásadně postrádá právo vnitrostátní a mezinárodní. Proto lojalita vůči církvi zhusta vítězí v kritických situacích nad úctou ke státnímu právnímu řádu. Znám je žalostný ústup státu v německém kulturním boji při disciplinární odvislosti duchovenstva od nejvyššího orgánu církve katolické. Znám je návrat kanonického práva jako součásti veřejného práva státního do rozlukové Francie.

Zvláštní timbre mají hlasy těch, kdo pokládají za zahanbující skutečnost, že právní filosofie není zvláště zdůrazněna na právnických fakultách a současně vítají pokus o škrtnutí samostatného oboru církevního práva. — Tytéž hlasy budou asi překvapeny tvrzením, že kanonista traduje skvělý příspěvek k právně-filosofickému objasnění funkce práva, když vykládá zdánlivě paradoksní zjev, při kterém kanonické právo funguje lépe, než některé normy práva mezinárodního a vnitrostátního, ač jsou církve v teritoriu státním positivním právem principielně zbaveny zevní donucovací moci. Touto výlukou zevního donucování se dostává právo kanonické do téže situace, v jaké je zásadně právní řád mezinárodní, vytvořený kulturním společenstvím států. — Hlasy shora zmíněné budou patrně překvapeny i tím, že na př. Kelsen[9]) při své identitě »stát« a »právní řád« je nucen ztotožniti pojmově se státem církev jako svaz pravotvorný. To je důsledek specifické povahy kanonického prá-

[8]) Citovaný c. 1 Codicis iuris canonici.

[9]) Kelsen, Allgemeine Staatslehre, Berlín 1925, str. 133: »Ist die Kirche Rechtsordnung, dann ist sie Staat.«

va, které neděkuje za svoji existenci a sílu ani právnímu řádu vnitrostátnímu ani mezinárodnímu, jak na to bylo v literatuře již několikrát poukázáno.[10]) — Hlasy uvedené nahoře by mělo konečně interesovat, že předmět vědního oboru církevního práva je formulován na jiném podkladě než na rozdílu mezi veřejným a soukromým právem.

Pevnost právního řádu katolické církve je kodifikována též v kategorii deklarovaného p r á v a b o ž s k é h o. Zásady tohoto práva se dotýkají přímo organisační základny církve. Příkladem stanoví c. 100 § 1 Kodeksu, že církev a apoštolský stolec mají povahu právnické osoby »ex ipsa ordinatione divina«. I jiné principy božského práva vynikají právní důležitostí, jakou má kodeksové ustanovení c. 1118 o tom, že svátostné manželství konsumované »nulla humana potestate nullaque causa, praeterquam morte, dissolvi potest.«

Funkční sílu kanonického práva si můžeme ověřit i statisticky.[11]) Poučíme se

o počtu států, které uzavřely konkordát s Vatikánem — mezi těmito státy je též Československo s rozlukovými zásadami vtělenými do ústavní listiny. Statistika nám ukáže,

kolik států má u apoštolského stolce z a s t o u p e n í, k němuž sáhne někdy i rozlukový stát, jakým je Francie. Dozvíme se,

v kolika státech má zastoupení Vatikán. Tyto poměry u našeho státu jsou velmi dobře známy. Dokladem síly kanonického práva jsou naše případy resignace arcibiskupa a sesazení profesora teologické fakulty.

V úzké souvislosti s funkční silou kanonického práva jsou s m l o u v y m e z i s t á t e m a c í r k v e m i. Nejčastější jsou s církví katolickou. Pro tyto úmluvy se volí někdy — z politických důvodů — různé názvy. Pestrost pojmenování je právnicky irelevantní. Zmíněnými smlouvami se mají vyrovnávat rozpory mezi kanonickým právem a právem vnitrostátním. Proto je vědecký výklad konkordátů doménou vědního oboru církevního práva. Konkordát není

---

[10]) Na př. J e l l i n e k G.-J e l l i n e k W., Allgemeine Staatslehre, 3. vyd., Berlín 1929, str. 393.

[11]) Annuario Pontificio per l'anno 1935, Città del Vaticano 1935, str. 703 n., 714 n.

institucí mezinárodního práva. Zahraniční prvek, jako důsledek smlouvy státu s církevním svazem mimostátním, vede k pravému mínění, podle kterého se aplikují pravidla o mezinárodních smlouvách na konkordáty jenom ad instar.

Základnou vázanosti úmluv mezi státem a církvemi je zásada: Pacta sunt servanda, přirozeně cum clausula rebus sic stantibus. Jestliže totiž není výslovných výhrad, mají býti úmluvy vykládány na podkladě stavu práva kanonického a stavu konfesního práva státního, který byl v době uzavření úmluvy. Řečená klausule vedla v Rakousko-Uhersku k odstoupení od konkordátu z roku 1855.[12]) Citovaná doložka je zcela nepochybně obsažena i pod číslem VI. československého modu vivendi, v němž se přímo operuje se stavem zákonodárství v Republice. Vláda se zavazuje, že co nejdříve uvede naše státní normy v soulad s dohodou.[13]) Bohužel, právě před krátkou dobou[14]) se vyskytl názor, který značí ve svých důsledcích naprostou nejistotu smluvních stran. Vázanost prý kryje jen otázky, upravené výslovně modem vivendi. Není prý v rozporu s konkordátem jistě závažné škrtnutí církevního práva na právnických fakultách. Logickým důsledkem these o bezvýznamnosti podstatného podkladu konkordátního je na příklad takový »soulad« s modem vivendi, podle něhož biskupové, jmenovaní apoštolským stolcem za účasti československé vlády, by byli toliko soukromými osobami s hlediska státu, protože by byla provedena naprostá rozluka mezi státem a církvemi, o níž není přece v konkordátu ani slůvka. Za rozluky je svobodné jmenování apoštolským stolcem pro kanonické právo samozřejmé a účast státní vlády podle vnitrostátního řádu právního při nejmenším zbytečná.

Nauka o smlouvách mezi státy a církvemi, o velmi ži-

---

12) Kremer-Auenrode, Actenstücke zur Geschichte des Verhältnisses zwischen Staat und Kirche im 19. Jahrhundert, II., Lipsko 1876, č. 4872 (137), str. 59 n., č. 4938 (203), str. 297 n., č. 4939 (204), str. 305.

13) Le gouvernement aura soin de conformer — dans le plus bref délai — les dispositions légales en vigueur au présent modus vivendi.

14) Šíma, Bude odstraněno církevní právo z právnických fakult? — K tomu: Tureček, Ještě o modu vivendi a škrtnutí církevního práva na právnických fakultách.

vém dokladu funkční síly kanonického práva, je pouze součástí nauky o poměru států a církví. Tento poměr je velmi citlivým měřítkem modernosti konkretního státu. Organisační formy církví ve státě, jejich uznání, obsoletnost a zánik, konfesní normy ústav o svobodě svědomí, resp. o svobodě výkonu kultu, o rovnosti konfesí, o náboženských minoritách, právní pojem jednot mezi státem a církvemi, právní pojem rozluk států od církví — to jsou problémy vědecky elitní, prakticky zásadní důležitosti.

Když k těmto problémům, opět příkladmo, připojíme poměr církví ke školám, k instituci manželství, otázku platů duchovenstva, kultová práva k věcem, běžně nazývaná církevním majetkem, právo hřbitovní, matriky, právo patronátní, interkonfesní poměry, základy zřízení jednotlivých církví, právo řeholní, vojenskou duchovní správu, trestní ochranu konfesní — ukáže se nám v plné síle důležitost platného práva konfesního.[15])

Jenom namátkou připomínám, že zrovna kanonista Wahrmund[16]) byl největším znalcem patronátního práva v Rakousku. Juristicky spletité poměry patronátní se ovšem nedají vyřídit ignorováním se strany zákonodárce, jak se stalo při pozemkové reformě, a škrtem církevního práva na právnických fakultách. Při nedokonalé právní úpravě hynou umělecké památky nedozírné hodnoty pro nepoměr ceny zbytkového statku a výše patronátního břemene.

V našich poměrech nelze s úspěchem vyloučit státní právo konfesní z oboru církevního práva. Vedle zevního momentu, eventuelního přílišného rozsahu jiných oborů,[17]) svědčí proti této destruktivní snaze vědecká samostatnost konfesního práva, posvěcená i tradicí. Téměř typickým dokladem zmíněné samostatnosti je právo doby josefinské, z kterého vyrostl právní řád moderního státu.[18]) Rozkladná tendence je v zásadním roz-

[15]) Jen pro ilustraci poměrů a bez poznámky cituji Sommrovu řeč o »balastu konfesního práva« ze Sommrovy Úpravy právnických studií v Československu, Praha 1935, nákladem vlastním, str. 14.

[16]) Wahrmund, Das Kirchenpatronatrecht und seine Entwicklung in Österreich, I. a II., Vídeň 1894 a 1896.

[17]) Hoetzel, Sborník věd právních a státních, 24. ročník, Praha 1924, str. 219.

[18]) Hoetzel, Nauka o správních aktech, Praha 1907, str. 9 n.

poru se specialisací věd právních a státních. Odporuje též celkové koncepci oboru a úzké souvislosti, odborníku jasné, mezi konfesním právem státním a naukami církevními, respektive právem kanonickým, na něž jsou státní normy reagens ať už positivní či negativní. Ostatně, i nauky některých církví, státem uznávaných, jsou reakcí na kanonické právo. Vědec prostě nepochopí, proč právě z trosek vědního oboru církevního práva má býti stavěn romanistický pilíř reformy právnických studií. Také vážná žurnalistika je si vědoma významu vědního oboru církevního práva na právnických fakultách.

Koneksita státního práva konfesního s právním řádem kanonickým jest v celé řadě případů uzákoněna státem.

Pro historické země Československa budiž příkladem v uvedeném směru generelní ustanovení o tom, že katoličtí arcibiskupové, biskupové a biskupští vikáři spravují vnitřní záležitosti svých diecésí podle církevních předpisů, pokud neodporují státním zákonům.[19]) V české eparchii pravoslavné zavazují kanonické zákony všeobecně platné a zákony státní, když eparchiální ústava, schválená státem, neobsahuje zvláštních norem.[20])

Ze specielních předpisů pouze nahodile cituji normu o státní pomoci k výkonu aktu církevního úřadu katolického, znějícího na sesazení beneficiáta nebo církevního úředníka vůbec, za předpokladu, »daß das Erkenntniß selbst weder den Staatsgesetzen noch den im Staate geltenden kirchlichen Vorschriften widerspricht,« bylo-li provedeno »ein ordentliches Verfahren.«[21]) Norma tato byla velmi praktická po převratu v době zrodu nových církví.[22]) Jediný tento předpis diktuje nám, abychom se při aplikaci státního práva konfesního zamysleli nad základními principy procesního práva státu a jejich poměru k právu kanonickému.

Statistika a rozbor nálezů nejvyšších soudních tribunálů československých osvětlují

19) Zákon ze 7. května 1874/50 o zevních poměrech katolické církve, § 14.

20) Výnos m. š. a n. o. z 1929, č. 161.182-VI, § 124.

21) Citovaný zákon z 1874/50, § 27, lit. a.

22) Tureček, Výstup z církve podle československého práva, Praha 1934, str. 16 n.

praktickou závažnost oboru církevního práva v celém rozsahu.

Co bylo řečeno o platném státním právu konfesním, vztahuje se i na dějiny církevního práva, specielně na historii konfesního práva státního. Jenom odborník práva církevního může s náležitým úspěchem tradovati dějiny státního práva konfesního. S hlediska specialisace věd právních a státních vyniká obor církevního práva nad ony historickoprávní obory, při kterých toliko teritoriální vymezení jejich rozsahu zakládá formální kompetenci pěstovati vývoj všech právních odvětví. Jinak je tomu ovšem s kompetencí vědeckou. A tu je jisté, že pouze specialista v církevním právu může vystihnout v pravém světle vývoj konfesního práva státního a dějinný význam kanonického práva, zvláště kanonického procesu pro právní řád státní. Proto také juristické ocenění reformace vyžaduje odborných znalostí církevně-právních. Bez nich se nepodá ani zdařilá historie kultových práv k věcem. Z dokladů mám na mysli konstrukci zakladatelských práv,[23]) která měla alterovati Stutzův systém vlastních kostelů. Původce této domněnky, nejsa specialistou v církevním právu, nepostřehl, že mají až dosud zakladatelé kostelů patronátní práva, kterými byla zčásti nahrazena instituce vlastních kostelů.[24])

Napsal jsem,[25]) že církevní právo je křesťanská kultura v právu. Nuže, jaký je poměr této kultury ke kultuře římského práva? Je faktem, že římské právo přineslo velké plus právu kanonickému. Známé je heslo: »Ecclesia vivit lege Romana.« Ale právo římské zatemnilo i řadu institutů kanonických svým duchem, cizím kanonickému právu, které mělo jiné prostředí a hovělo jiným potřebám. Vzpomeňme na transplantaci římských pojmů při druzích kanonické jurisdikce a na soukromoprávní kazy pojmu beneficia. Připomeňme si i torturu, přenesenou — na tento

23) Vaněček, Základy právního postavení klášterů a klášterního velkostatku, I. Zakladatelská práva, Praha 1933. — Confer: Tureček, Kritika spisu: Knappek, Obsadzovanie uhorských biskupstiev..., Brno 1935, Naše věda, 16. roč., str. 218 n.

24) Codex iuris canonici c. 1448 slova »fundatoribus catholicis ecclesiae, cappellae aut beneficii«.

25) Tureček, Ještě o škrtnutí církevního práva na právnických fakultách, citovaný článek ve Venkově.

moment ukázal u nás Storch[26]) — z římského práva do kanonického právního řádu, do řízení proti kacířům, řízení tolik církvi vyčítaného a tolik státy zneužívaného.[27])

Vlivem okolnosti, že úředním jazykem církve katolické byla a je latina, došli bychom nevědecky též pro obor církevního práva k popření veškeré pravovědy, která nekotví ve starém Římě. Cituji své práce o doplňovací přísaze,[28]) z nichž je patrné, že posledním důsledkem přehodnocování římského práva mělo býti tvrzení, že Kleinův rakouský důkazní prostředek výslechem stran pochází z Říma.

I když některé instituce kanonického práva s dnešního hlediska těžko obstojí, bylo a je kanonické právo nesrovnatelně sociálnější, než bylo právo římské s veřejnoprávní i soukromoprávní degradací člověka ve formě otroka jako věci. To také musí býti podtrženo při výchově právníků dnešní doby.

Dvakrát zazářila kanonická kultura nad římským právem.

V prvých dobách křesťanství vidíme její zřetelné stopy v právu křesťanských císařů, na př. v právu dědickém, byť je vědecky sporný dosah těchto stop.

Po druhé zasáhlo kanonické právo do římské kultury právní přímo osudově. Zásluhou církve došlo k zázraku, k recepci římského práva, dávno mrtvého. Přijetí římskokanonického procesu v teritoriích nebylo zázrakem, protože kanonické právo bylo a je vysoce životným právním řádem. Recepce mrtvého práva římského byla zázrakem, v němž — jak je patrné z klasických prací Ottových[29]) — byla církev recepčním faktorem nejvědečtějším, nejvitálnějším, nejmocnějším a nejúčinnějším. Je určí-

---

26) Storch, Řízení trestní rakouské I., Praha 1887, str. 56.

27) Hlubší prostudování pramenů přivede nás i na případy, kdy byl státem potrestán kanonický soudce za to, že osvobodil obžalovanou, na jejímž potrestání měl stát zájem.

28) Tureček, Příspěvky k vývoji doplňovací, oceňovací a rozhodovací přísahy v kanonickém řízení soudním, Praha 1928. — Tureček, Glosy o povaze některých přísah v kanonickém právu, Praha 1930.

29) Zvláště viz: Ott, Beiträge zur Receptions-Geschichte des römisch-canonischen Processes in den Böhmischen Ländern, Lipsko 1879. — Srv. též Storch, Řízení trestní rakouské I., str. 52 n., 57 n.

tou újmou pro vědu, že na tuto okolnost někdy romanisté zhola zapomínají v obdivuhodném respektu k římské kultuře.

Ujma pro pravovědu vzniká nejprve z toho, že tací romanisté nechápou významu křesťanské kultury pro římské právo, jmenovitě pro Justinianovu kodifikaci, jež byla recipována. Není u nich smyslu pro pojmovou metamorfosu, kterou prošlo recipované právo římské a o niž se opírá znovuzrození tohoto práva. Zhusta byly instituty práva římského historicky zatemněny, aby vůbec mohly hovět potřebám tehdejší doby. Často byl stvořen nový institut a oděn ex post v háv římskoprávní normy. Myšlenkový podklad historického zatemnění předpisu římskoprávního — to byla živoucí bytost, která dodala mrtvé normě římské vitalitu. Tyto živoucí bytosti tvořily podklad práva pandektního a prostřednictvím jeho vliv římského práva na právo dosud platné. Odtud na př. pochází i pojem recepce římskokanonického procesu.

Líčiti zmíněný vývoj je cenné též pro dogmatiku platného práva. »Katastrofální« omyly římskoprávní jsou zrovna nejsubtilnějšími partiemi ve vývoji kanonického práva a jeho významu pro rozvoj práva státního. Živelná kanonická kasuistika, podložená koncepcí, pro kterou viděli kanonisté mnohdy dále, než zastánci sobeckého zájmu iuris caesarei — ne už iuris romani —, spolupůsobí v oboru církevního práva k obtížnosti historickoprávní metody. Prospěch pro platné právo, jak se hájí s některých stran, jest pedagogický, podle jiných názorů vede znalost uvedeného vývoje ke kriticismu, s kterým se díváme na právo platné, doceňujíce jeho relativitu; nikdo však vážně nepochybuje o tomto prospěchu.

Právní vývoj středověkého lidstva se dál pod velmi intensivním vlivem kultury kanonické. Vývoji tomu neporozumí, kdo by chtěl přezírati vědecké výsledky kanonistů. Od jihu Evropy k severu, od jejího východu k západu žily principielně státy v církvi a nikoli církev ve státech. V hmotném právu bylo právo manželské zásadně v rukou církve. Státní právo procesní jen živořilo vedle procesu kanonického, skoro vševládnoucího. Ottova studie »Kirch-

liche Gerichtsbarkeit«[30]) je studnicí poučení v dané otázce. Právem vidí Hobza[31]) v rozsahu soudnictví církevního a státního pravý obraz tehdejšího poměru moci státní a církevní. Ve středověku, před vznikem mezinárodního práva, plnila církev svým právním řádem funkci internacionalistickou. Teologie a tomistická filosofie působily k tomu svou vahou. Grotius, uznaný zakladatel vědy mezinárodního práva, vynikl v celém světě nejen jako jurista, ale i jako bohoslovec.[32])

Pro rozvoj státního práva v novověku, v to počítaje období moderního práva, můžeme letmo konstatovati toto:

Celý právní řád spočívá dnes na bazi veřejného práva. Na veřejnoprávním základě je určitý úsek právních poměrů kvalifikován positivním právem jako soukromoprávní. Význam kanonického práva, převážně veřejnoprávního charakteru, tkví hlavně v jeho zásadním vlivu na rozvoj publicistiky.

Období výhradné platnosti práva kanonického v některých odvětvích, v nichž vidí moderní stát své poslání a reklamuje proto příslušnost, končí někdy hodně blízko k dnešku.

Chudinská správa, se kterou částečně souvisí správa nadační, přechází na světské útvary teprve v důsledcích reformace. — Školskou správu přejal stát zásadně až v době josefinské.

V manželském právu, které je na pomezí práva veřejného a soukromého, znamená rovněž teprve doba Josefa II. převrat. Teprve tehdy bylo uzákoněno manželské právo státní. Patentem o manželství[33]) rozšířil Josef II. tridentskou formu sňatku i na jiné konfese. Rozumná obsahová odvislost od kanonického manželského práva se uvádí správně v literatuře[34]) jako doklad vzácného taktu Josefova a jako jeden z důvodů, proč právě na tomto poli principy zákona

---

30) Vídeň 1895.

31) Hobza, Poměr mezi státem a církví, 4. vyd., Praha 1931, str. 40 n.

32) Kadlec, Grotius, Ottův slovník naučný 10., Praha 1896, str. 528 n.

33) Patent z 16. ledna 1783 (Justizgesetzsammlung Nr. 117).

34) Rittner, Österreichisches Eherecht, Lipsko 1876, str. 20 n.

trvale přežily zákonodárce přes občanský zákoník až do doby nejnovější.

Zdůrazňováním právního významu psychických momentů přispěla církev k vývoji civilistiky v nejužším smyslu. Vzpomeňme na Tilschovy výklady.[35]) — Řečeným zdůrazňováním prospěla církev i hmotnému právu trestnímu, byť byla kanonická formulace v dávných dobách primitivní. Viz příkladmo tekst »Si quis suadente diabolo . .«[36])

Trestní proces vyrostl na půdě inkvisičního procesu kanonického, jímž byl nahrazen primitivní římský proces akusační, nezpůsobilý uplatniti ideu spravedlnosti.[37])

Civilistika bez procesního práva je, vyjádřeno drasticky, chorý jednonohý muž, neopřený ani o berlu.[38]) Ve vývoji procesu civilního poukáži pouze na zásadní fakt, že základem universálnosti žalobního prostředku bylo právo kanonické, proti starodávné thesi římské: »Qualis est actio.« Universálnost kanonické žaloby vystupuje tak do popředí, že leckdy v právním životě neexistence hmotných norem kanonických byla podřaděna procesnímu momentu kompetenčnímu. Momentem tím byla instituce »denegata iustitia«[39]) nebo povaha procesní strany, kvalifikované jako persona miserabilis.[40]) V případě posléze uvedeném fungoval kanonista i jako obchodní soudce na ochranu kupců obcházejících kraj. Znalec není bezradný nad skutečností, že pojem »osoby potřebující zvláštní ochrany« je cenným příspěvkem k ryze modernímu a jediné správnému pojetí procesní strany ve smyslu formálním.[41]) A strana — jest další ústřední pojem procesní.

---

35) Tilsch-Svoboda, Občanské právo, Část všeobecná, 3. vyd,. Praha 1925, str. 22, č. 30.

36) Concilium Lateranense 1139; C 17, q 4, c 29.

37) Fournier, Les Officialités au Moyen Age, Paříž 1880, str. 233. Autor rovněž konstatuje o akusačním řízení, že jest »procédure insuffisante à maintenir le bon ordre«.

38) O dosahu okolnosti, že proces je ve službách hmotného práva viz především: Hoetzel, Strany v rakouském řízení správním, Praha 1911, str. 7 a Hora, Československé civilní právo procesní I., 4. vyd., Praha 1934, str. 8 n.

39) X, 2, 2, 10 a 11.

40) D 87, c 1 a 2; C 24, q 3, c 21 a 23; X, 1, 37, 1; X, 2, 2, 15.

41) Hora, K nauce o stranách ve sporu, Heyrovského pocta, Praha 1922, str. 364 n.

Vracím se opět k Ottovu dílu,[42]) když chci upozorniti na význam kanonického práva pro vývin nesporného soudnictví, správy svěřené řádným soudům. — Imposantní finanční správa církve nezůstala bez vlivu na rozvoj státního práva finančního; také nejnovější doba vede někdy k napodobení kanonických útvarů, jakými jsou papežské anáty.

Organisace církevních úřadů se silně obrážela ve vývoji úřadů státních. Zasvěcenec pochopí, proč Tezznerovy výklady o úřadu, jakožto centrálním pojmu moderního státu, počínaly vývody o kanonickém beneficiu. V pojmu církevního obročí je totiž odpoutání od soukromoprávních vztahů k půdě a zdůraznění prvků mocenských. Hierarchie úřadů církevních, mohutný organismus úředního aparátu církevního s institutem vyvinutého dozoru vepsal se nesmazatelným písmem v dějiny státního práva.

Jsoucnost samostatného oboru církevního práva na právnických fakultách je plně vědecky a prakticky zdůvodněna, i kdyby v tomto oboru nebylo nic než vývoj organisace úřadů, vývoj práva procesního a dějiny i dnešní stav poměru mezi státem a církvemi, o kterém Hobza[43]) praví:

»Neznám v celém oboru právního života evropských národů vývoje velkolepějšího a pestřejšího nad vývoj poměru mezi státem a církví. Velkolepý je vývoj tento jak s ohledem na trvání, tak s ohledem na převraty jím v organisaci lidstva způsobené.«

Studium církevního práva na právnických fakultách v cizině nechám v této úvaze stranou. — V Československu je de lege lata právo církevní samostatným povinným oborem studijním a zkouškovým u teoretických státních zkoušek i u přísných zkoušek doktorských. Na Karlově universitě jsou tradovány dějiny kanonického práva a platné právo kanonické, vývoj státního práva konfesního a platné konfesní právo našeho státu, podávané s hlediska srovnávacího. Důsledně je uplatněna rovnost konfesí, vědecky nutná pro světské fakulty právnické, nutná též podle

---

42) Ott, Geschichte und Grundlehren des österreichischen Rechtsfürsorgeverfahrens, Vídeň 1906, zvl. str. 14 n.

43) Hobza, Poměr mezi státem a církví, str. 200.

práva positivního.[44]) Posluchač se seznámí s platným právem a s právními dějinami církve katolické, pravoslavné, evangelických církví, církve československé, náboženské společnosti židovské, s církvemi státem uznanými vůbec, jakož i s právním postavením osob bezkonfesních.

Na teologických fakultách nemůže světský právník hledat poučení o církevním právu. Brání tomu jednak eventuální distantia loci, jednak právní moment povahy fakult jakožto internátů pro výchovu teologickou.

Po pedagogické stránce jest církevní právo dnes vybaveno na universitě Karlově repetitoriem, praktikem, čtením pramenů, proseminářem a seminářem. Rozdíl mezi státní zkouškou a rigorosem z práva církevního je též ten, že se přísná zkouška doktorská koná in continuo a kandidát u ní musí umět vyložiti právní institut přímo s formálním pramenem práva kanonického, historického či platného, a státního práva konfesního, dřívějšího neb dnešního.

Karlova universita vyrostla z kanonického práva. Bez papežské buly nemohl jí ani král ani císař dáti právo promoční. Kanonisté první na naší universitě pěstovali pravovědu.[45]) Nebylo by ironií, kdyby při chystané reformě zanikl samostatný obor, vědecky a prakticky méněcenný. Bylo by však vystupňovanou ironií osudu, kdyby měl býti obětován důležitý obor církevního práva myšlence potencované nadvlády práva římského, v archaickém jeho pojetí.

Útratová ustanovení zákona o ochraně cti.

Dr. Josef Kepert, Brno. (Dokončení.)

V.

Rozsah pojmu »útraty« podle zákona o ochraně cti.

1. Pokud zákon o ochraně cti mluví o útratách trestního řízení, rozumí tím především výhradně jen útraty

---

[44]) § 124 ústavní listiny československé, zákon z 29. února 1920/121.

[45]) Ott, Das Eindringen des kanonischen Rechts, seine Lehre und wissenschaftliche Pflege in Böhmen und Mähren während des Mittelalters, Výmar, str. 77.